

POROČILO JISC IN SPRINGERJEV WEBINAR

Ta zapis sta spodbudili dve informaciji, ki smo ju prejeli v zadnjih nekaj mesecih, o pospešenem uvajanju e-knjig v učne in raziskovalne procese.

Eno največjih raziskav o uporabi e-knjig je izvajala organizacija JISC¹ (Joint Information Systems Committee) v januarju in februarju 2008 na 123 univerzah v Veliki Britaniji. Prejeli so kar 22.437 delno ali popolnoma izpolnjenih vprašalnikov. Število dobljenih podatkov nedvomno daje velik pomen tej raziskavi, zato se mi zdi prav, da nanjo opozorim vse, ki se v našem okolju ukvarjajo s to tematiko.

Poleg te objavljene raziskave sem bil letos navzoč še na webinarju² založbe Springer z naslovom eBook Usage Statistics Revealed (izvedenem 25. septembra 2008). Tudi na tem webinarju so nas opozorili na vedno večji pomen, ki ga dobiva e-knjiga v izobraževalnih in raziskovalnih procesih. Kljub temu da je to bil webinar enega od založnikov in je zato do rezultatov že na začetku mogoče zavzeti delno skeptičen odnos, pa nekatere podobne ugotovitve s prej navedeno raziskavo odpravljajo dvom o manipulaciji s podatki, ki so jih navajali na tem webinarju.

Kljub temu da se e-knjiga v primerjavi z e-revijami počasneje uveljavlja kot oblika študijskega gradiva, lahko glede na navedene podatke iz raziskave vseeno pričakujemo, da se bo dokončno uveljavila kot enakopravni nosilec uporabnih informacij v primerjavi z njeno "starejšo sestro" v tiskani obliki.

Večina ugotovitev potrjuje rezultate predhodnih raziskav, ki so zajele manjše vzorce.³ Primerjave v tej raziskavi so izdelane za različne vrste uporabnikov (študentje, profesorji, starostne skupine, moški, ženske). Predvsem zanimive so primerjave med študenti in profesorji glede uporabe e-knjig.

V nadaljevanju navajam nekaj poudarkov:

Rezultati kažejo na končni "vzlet" e-knjige, ki smo ga pričakovali že dalj časa, vendar do njega zaradi različnih razlogov ni prišlo. Predvsem pa so bila velika pričakova-

nja o e-knjigi izražena na osnovi hitrega sprejetja e-revij med uporabniki univerz. Raziskava kaže tudi na to, da postajajo poglavja in odstavki v knjigah osnovni elementi uporabe. Ta ugotovitev se sklada z navedbo Springerjevih podatkov o uporabi e-knjig, navedenih v webinarju, kjer tudi ugotavljajo, da se izenačujeta statusa poglavja in odstavka s funkcijo članka v e-reviji.

Naslednja poglavja in ugotovitve iz raziskave govorijo še o vlogi knjižnice in o uporabi informacijskih virov v njej, pri čemer je za uporabnika fizična knjižnična zaloga še zmeraj pomembnejši vir informacij kot internet. Zanimiva je tudi ugotovitev, ki poleg interneta tudi spletno stran knjižnice predstavlja kot močan vir za iskanje in dostop do e-knjig. Kar 45,6 odstotka anketiranih odgovarja, da je zadnjič dostopalo do e-knjig preko "svoje" univerzitetne knjižnice, 42,6 odstotka anketiranih pa je e-knjigo nazadnje uporabljalo prosto preko interneta. Drugi načini uporabe zajemajo le še med 5 odstotkov in 1,9 odstotka (kupil sem kopijo, preko svojega kolega, druga knjižnica, se ne spomnim). Rezultati, ki vsekakor razblinjajo bojazan knjižničarjev pred nakupom e-knjig in skrbjo, da ne bodo uporabljane.

Naslednji je podatek o času trajanja uporabe e-knjig: do 20 minut uporablja e-knjige online 52 odstotkov študentov in 60 odstotkov profesorjev, več kot 20 minut pa jih uporablja 38 odstotkov študentov in 25 odstotkov profesorjev.

Način uporabe e-knjige ter vlogo poglavij kot bistvenega dela pri njeni uporabi ponazarjajo rezultati: 54 odstotkov uporabnikov pregleda eno ali nekaj poglavij, 19 odstotkov pa nekaj poglavij tudi res prebere.

Eden od zanimivejših rezultatov je tudi ugotovitev, da več mlajših uporabnikov (17–21 let) bere gradivo direktno z monitorja, medtem ko je ta odstotek pri starejših anketirancih nižji in pada z vsako višjo starostno skupino. Sistem, kjer večina uporabnikov članek ali poglavje natisne ter ga nato prebira v tej obliki, se bo verjetno z leti spremenil in s tem se bo razbil mit, da uporabniki ne bodo postopoma prešli na direktno branje online gradiva.

Zanimivi so tudi rezultati dostopa do e-knjig. Podatki so navedeni primerjalno za študente in profesorje. V skupnem povprečju jih največ dostopa preko spletne strani knjižnice, kar 31 odstotkov, preko knjižničnih katalogov pa od 23 do 25 odstotkov. Izstopajoča sta še podatka, da s pomočjo študentov mentorjev (tutorjev) e-knjige uporablja 19 odstotkov študentov (profesorji seveda ne), s pomočjo knjižničarjev pa kar 27 odstotkov profesorjev in le 15 odstotkov študentov. Ob teh rezultatih naj navedem še ugotovitev z navedenega Springerjevega webinarja, kjer opozarjajo na t. i. učinek MARC (MARC Effect). E-knjige, ki so vnesene v katalog, so dvakrat, celo trikrat bolj v uporabi. Podatek podpira do sedaj znane rezultate nekaterih raziskav.⁴

Ugotavili so tudi, da se tudi "starejše" knjige (stare dve leti ali tri) skoraj v enaki meri uporabljajo kot najnovejše. Tudi to govori o smiselnosti vnosa tega gradiva v katalog.

Veliko presenečenje predstavljajo rezultati o razlogih oz. namenu obiska knjižnice. Večina študentov (87 odstotkov) še vedno obišče knjižnico z namenom, da poišče in si izposodi knjige in ne le kot prostor za druženje, študij in dostop do interneta.

V zaključku raziskave ugotavljajo, da e-knjige že zelo močno prodirajo v svet britanskih univerz. Kar 62 odstotkov anketirancev jih je že uporabljalo v povezavi s svojim delom in študijem. In kot ugotavljajo na koncu, se je revolucija e-knjige že zgodila (vsaj na britanskih univerzah glede na navedene rezultate).

Poleg navedenih ugotovitev iz raziskave JISC ponuja webinar še kup zanimivih podatkov. Naj navedemo le nekaj izstopajočih:

- e-knjige v sklopu SpringerLinka predstavljajo 15 odstotkov vsebine, vendar k statistiki skupne uporabe prispevajo 25 odstotkov,
- uporaba 20 odstotkov najpogosteje uporabljenih e-naslovov predstavlja 55 odstotkov uporabe vseh e-knjig, kar predstavlja veliko manjšo koncentracijo "pomembnih" naslovov v primerjavi z e-revijami, kjer je ta odnos 20/80 (t. i. *long tail* je veliko manjši kot pri revijah),
- študenti bolj uporabljajo e-knjige, raziskovalci pa e-revije,
- vrste e-knjig po uporabi (od najbolj do manj uporabljene): priročniki, učbeniki, referenčno gradivo, znanstvena poročila, ožje strokovno gradivo, monografije ...
- po vsebini (le področja STM od najbolj do manj): kemija in materiali, matematika in statistika, računalništvo, tehnika, biomedicina, fizika in astronomija, ekologija, medicina, arhitektura in dizajn, ekonomija in poslovanje ...

Rezultati, navedeni v polni obliki v omenjenem gradivu, pozivajo k akciji. Bomo hitrejši knjižničarji, uporabniki ali e-knjige?

Opombe

- 1 Po članku UK scholarly e-book usage: a landmark survey, objavljenem v Aslib Proceedings: New Information Perspectives; 60 (2008), 4: 311–334. Dostopno tudi na spletu: <http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewContentItem.do;jsessionid=E64FCB45A8A64155CFA4564EA34731D6?contentType=Article&contentId=1733496> (20. 10. 2008).
- 2 Na navedenem spletnem naslovu je možno pregledati nekatere zapiske sodelujočih blogerjev ob tem webinarju s kratkimi podarki: <http://www.libraries.wright.edu/noshelfrequired/?p=105> (21. 10. 2008). Žal prosojnice s tega webinarja niso javno dostopne, lahko pa vam jih posreduje avtor tega prispevka.
- 3 Na nekatere članke in avtorje je opozorjeno v avtorjevem sestavku: E-knjige v okolju Univerze v Ljubljani. Knjižnica 51(2007), 1: 157–171.
- 4 Gl. op. 2.

Matjaž Eržen